

KONYA'DA ERKEK GIYİMLERİ

Mehmet ÖNDER

Konya Müzesi Müdürü

Milli giyimlerimiz konusu üzerinde şimdiye kadar yapılan araştırmalar hem az, hem de tatmin edici değildir. Yabancı yayımlar arasında Türk milli giyimleri, rastgele derlenen bidek, aç resimle izaha çalışılmış, hatta bunun en acı örneği Paris'teki *Musee de L'homme'da* verilmiştir. Bu müzede her millete ait bazı etnografya malzemesi ve giyim örnekleri teşhir olunurken, Türkiye'ye ayrılan vitrinde, Türk **milli giyimi**, yalnız bir çift çarık, keçe kenek ve kıt heybe ile temsil edilmiş ve Hamdi Bey'in hazırladığı (*Les costumes populaires de la Turquie en 1873*) adlı eserinden birkaç fotoğraf seçilerek vitrine yerleştirilmiştir. Türk milli giyimi her halde bu değildir ve tanınmış bir Avrupa müzesinde de Türk milli giyimini bu şekilde teşhirmek hatadır.

Milli giyimlerimiz meselesi, etnografik çalışmalarımızın başında gelen bir konudur. Şimdiden bazı etnografya müzelerimizde (Ankara, Bergama, Bursa v. s.) milli ve mahalli giyimlerimiz üzerinde ısrarlı çalışmalar olmuş ve bazı örnekler, mankenleri üzerinde teşhir edilmiştir. Her yerde teşekkülü düşünül, en bölge ve açık hava müzelerinde, her halde bu konu üzerinde daha titiz ve verimli çalışmalar yapılacağı şüphesizdir. Bir memlekette aynı dili konuşan insanların şiveleri nasıl bölge bölge ayrılıyorsa, giyim şekilleri de mahallene ve iklim şartlarına göre değişmekte, bazı özelliklerle biri diğerinden ayrılmaktadır.

Orta Anadolu'nun zengin bir medeniyet bölgesi olan Konya'da da mahalli giyimler, Anadolu'nun diğer bölgelerinden az çok

farklarla ayrılmıştır. Biz, bu yazımızda elimizde bulunan XIX. yüzyıl örneklerini gözönüne alarak, Konya'nın erkek giyimleri üzerinde kısaca duracağız.

Konya'da erkek giyimlerini şu şekilde tasnif edebiliriz :

1 - *İmiye giyimi*: Müderris, **imam**, molla, şakird v. s. gibi (Hoca sınıfı) denilen medrese mensupları ayrı bir giyim şekli ile tanınırlardı. Bunlar genel olarak, başlarına, beyaz deri, tar (sarı) sarılmış kırmızı veya devetüyü renk fes, sırtlarına cübbe ve şalvar giyerlerdi. Daha genç olanları (lata) denilen siyah renkli ve önü, baştan aşağı yırtmaçlı, uzunca bir perdesü giymişlerdir. Önlü ve Hıtanım, bej veya krem renk ince kumaştan dikilenler (apdestlik) denir. Bunun altında **ala**, cadan yapılan yakasız, geniş kollu bir işlik (gömlek) bulunur. Bazan işlik yerine, daha kalın kumaştan (delime) veya (sıkma) adımda önü kapalı, yandan iliklenen yahut kaytanlarla bağlanan gömlekler giyilmiştir. (Kırınah çakşır) adlı şalvarlar, çuha veya dimi denen kumaşlardan yapılmış ve gizli uçkurla bele sıkıca bağlanmıştır. Hoca sınıfında şalvarlar, cübbe ile birlikte ayaklara, kadar inmektedir. Ayaklara, yandan çaprazlı mest ve kundura giyilmiştir. (Resim: 1-2).

2 - *Eşraf ve ağa giyimi*: Mahallin zengin ve ileri gelen kimseleri olan bu sınıf, başlarına büyük ve basık bir fes giymiş, üzerine (abani) denen bir sarık sarmışlardır. Sırtlarında, ayak topuklarının, kadar inen lata veya kürk bulunurdu. Bu kürkler, çuha kumaş üzerine dikilmiş samur olduğu gibi, bazan da şayak kürkü

denilen ve kuzu derisinden yapılan Bursa kürkü idi. :g::ürkün ve lata'nın altında, ydl-lu şitari'den dikilmiş, önu yırtmaçlı bir **entari** veya çuha şalvar bulunur, bele de bir metre kare büyüklüğünde şal bir kuşak sarıdır. Kuşağın kıvrımları arasına bir cep saati sokulur ve (köstek) denilen gümüş bir zincire bağlanarak, boyuna asılır. Ayaklarda mesit ve ince kundura bulunurdu (Resim: 3-4- 5).

3 - *Memur giyimi*: Osmanlı İmparatorluğunda Devlet hizmetinde görevli taşra memurlarının giyimi, ilmiye giyiminden pek farklı değilken, Tanzimattan sonra memurlar Avrupalı şekilde giyinmeğe başlamışlardır. Başta, kırmızı renk kalıplı ve siyah püsküllü bir fes, sırtta, diz kapaklarına kadar inen setre (caket) ve paçası bol pantolon vardır. Setrenin altında yeşil ve onun da altında gömlek vardır. Gömlek kıravatlı ve dik yakalıdır. Ayaklarda siyah iskaripin bulunurdu (Resim: 6 - 7).

Efe ve delikanlı giyimi: Konya'da, yaşları 20 - 35 .arasındaki gençlere efe veya delikanlı denir. Bunlar, başlarına kırmızı, bir fes giyer ve fesin alt kenarına 8 - 12 cm. eninde ince tübentten (çember) sırarlıdır. Kısa paçalı, paça ağızları dar, Yeşil veya gri renk çuhadan kırmalı şalvar üzerine (salta) denilen ve şalvar kumaşından yapılan, dar kollu, yakasız ve cepsiz bir cepken giyerlerdi. Şalvarın paça ve cep ağızları, saltanın da kol ve önü ipek kaytanlar veya gümüş tellerle süslenirdi. Salta altına ipekli alacadan (meydanı) denilen bir goonlek giyilirdi. Gömlek, bir sıra düğme ile önden veya yandan iliklenir, veya kaytanlarla tutturulurdu. Belde, kahverengi veya siyah meşinden yapılmış, dokuz gözlü (silahlık) adı verilen bir torba bulunurdu. Bunun üzerine kırmızı-be yaz yollu, şal bir kuşak sarılır ve hafifçe sola kaymış olmasına bilhassa dikkat edi-

lirdi. Silahlığa, ağızlık, kama ve tabanca yerleştirilir, bunların sapları üstten hafifçe görünürdü. E de tüfek taşıyorsa, fişekliğin, salta altına, boyun ve koltuk altından itibaren asılması Metti. Ayaklara yünden veya tiftikten yapılmış uzun beyaz çoraplar geçirilir, (yemeni) denilen arkası basık yumuşak kundura,alar giyilirdi. Kış günlerinde çorapların üzerine (getir) veya (çaprazlı mest) giyilmiştir (Resim: 8 - 9).

5 - *Esnaf ve işçi giyimi*: Daha fakirce olan esnaf ve işçi giyimi, efe giyiminden pek az farklıdır, ayrılır. Baştaki kalıpsız, yassı fes üzerinde (çalılı) adı verilen çember, çeşitli renklerde vedesiz,erde olabilir"-di. Saçlar basit kumaşlardan dikilir ve hazan kolsuz olabilir, bazen da hiç salta bulunmaz, şalvarın üzerinde yakasız bir işlik bulunurdu. Kuşaklar şal yerine (dolama) denilen yün ve pamuk dokuma bezlemeden yapılır ve silahlığın üzerine **gelişi** güzel sarıdır. Şalvarlar döküntülü (kırıklı) yapılır ve arkası önlü **giyilirdi**. Ayaklarda, yandan çaprazlı uzun mest ve kundura bulunurdu. Esnaf ve işçi, kıyafetine pek dikkat etmez, bu bakımdan bir yeknesaklık olmazdı (Resim: 10).

6 - *Tekke giyimi*: Herhangi bir tarikatın mensubu dervişlerin giyimidir. Konya'da mevlevilik hakim olduğu cihetle, diğer tarikat mensuplarının giyim şekli üzerinde durmayacağız. Mevlevilerin giyim şekli ise mensuplarının mevki ve makamlarına göre şekil değiştirmiştir. Genel olarak başta sikke, sırtta da ayak topuklarına adan inen geniş kollu cübbe ve cübbenin altında da işlik ve şalvar bulunurdu (Fazla bilgi için bak: Mevlevi giyim'leri, Türk Etnografya Dergisi, sayı: 1, 1956) (Resim: 11).

Gelecek yazımızda Konya'da kadın giyimleri üzerinde duracağız.

